

Ончуленко М. І.,

Чернівецький національний університет, м. Чернівці

ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА СПОЛУЧУВАНOSTІ ДІЄСЛІВ “APPEAL”

Стаття присвячена дослідженню лексико-граматичної сполучуваності дієслів “APPEAL” у дискурсі різних реєстрів. Встановлено структуру та семантику дистрибутивних моделей дієслів ЛСП “APPEAL”.

Ключові слова: *сполучуваність, семантичне поле, дієслова “APPEAL”, семантичні актанти, дискурс.*

The article is devoted to the investigation of lexico-grammatical combinability of “APPEAL” verbs in different discourse registers. The structure and semantics of distributional models of “APPEAL” verbs are characterized.

Key words: *combinability, semantic field, verbs of APPEAL, semantic actants, discourse.*

Дослідження категорії сполучуваності в сучасному мовознавстві зумовлено бажанням учених сприймати мову як органічну, ієрархічно організовану таксономію підсистем. Вивченню дієслівної сполучуваності на матеріалі різних дискурсних реєстрів присвячені наукові праці Л. Р. Вайнер, І. В. Тименко, Л. Г. Данцевич, С. С. Нагорної та ін. Незважаючи на значні досягнення у сфері опису сполучувальних можливостей англійського дієслова, проблема аналізу сполучуваності лексико-семантичних дієслівних груп у структурі дискурсу потребує більш детального розгляду.

Метою статті є встановлення лексико-граматичної сполучуваності дієслів лексико-семантичного поля (далі ЛСП) “APPEAL” у різних реєстрах дискурсу: художньому, політичному, науковому, газетному та визначення факторів, що зумовлюють їх сполучувальні можливості.

У дискурсах виокремлено ЛСП дієслів “APPEAL”, до якого входять дієслова із спільним компонентом appeal, що виступає домінантою ЛСП “APPEAL”. Компонент “APPEAL” є обов’язковим у семантичній структурі дієслів цього ЛСП [5, с. 252]. Дієслова “APPEAL” розглядалися лише у структурі функціонально-семантичного поля спонукання (Т. В. Буланіна, А. Д. Шмельов) та як підклас дієслів мовлення (Дж. Остін, Дж. Серль, З. В. Нічман). Однак, як окремий клас дієслів вони потребують багатоаспектного дослідження з точки зору їх етимології, семантики, дистрибуції та прагматики. Ось чому таким важливим є встановлення особливостей сполучуваності дієслів “APPEAL” у дискурсі.

Сполучуваність у мовознавстві – це властивість субстанціонально-го елемента брати участь у структурних відношеннях з іншими елементами, які забезпечують цілісність, функціональну спрямованість та діє-

вість системи [7, с. 47]. У мові сполучуваність одиниць – це їхня властивість вступати у взаємні зв'язки з одиницями власного рівня з метою виконання певних номінативних та комунікативних завдань. Сполучуваність мовних одиниць можна визначити й як реалізацію їхньої здатності вступати у парадигматичні зв'язки у мовленні на основі своїх значень для вираження певного змісту та передавання певної інформації.

Сполучуваність слів визначається граматичними, лексичними та семантичними факторами. Граматична сполучуваність визначається здатністю слова вступати у синтагматичний зв'язок з іншими словами на рівні класів слів; на лексичному рівні сполучуваність проявляється у здатності лексики сполучатися з окремими словами (сполучуваність на рівні одного слова); на семантичному рівні сполучуваність слів визначається здатністю слова сполучатися з іншими словами на рівні підкласів слів – компоненти сполучення не повинні мати суперечливих сем [4, с. 191].

Вивчення сполучуваності пов'язано з трудністю розмежувань таких понять як сполучуваність, дистрибуція та валентність. Хоча всі три поняття взаємопов'язані між собою, вони не є тотожними. Більш того, для вірного розуміння сполучуваності необхідно чітко розділяти всі три явища – дистрибуція, сполучуваність, валентність.

Дистрибуція – це сукупність сполучувальних елементів певної мовної одиниці у всіх можливих контекстах [4, с. 190]. Валентність розглядається як здатність слова (дієслова) управляти іншими словами в реченні. Типами валентності як здатності мовної одиниці сполучуватися з іншими такими само мовними одиницями є: 1) активна і пасивна залежно від статусу слова; 2) обов'язкова і факультативна; 3) за кількістю виділяються одно і більше валентнісні слова; 4) за напрямом – ліва та права; 5) за типом члена речення, валентного предикату, суб'єктна, об'єктна, обставинна, предикативна [6, с. 66].

У нашому дослідженні розглядаються лише правосторонні моделі сполучуваності дієслів “APPEAL”, що зумовлено, перш за все тим, що англійському дієслову притаманно бути головним, керуючим компонентом моделі, а лише потім вступати у зв'язки інших типів. Їх ліве оточення однотипне і не сприяє виявленню будь-яких залежностей між семантикою дієслів та кількістю їх вживання у певній моделі синтаксичної сполучуваності. Праве оточення у більшості випадків конкретизує, уточнює значення дієслів, надає їм змістової завершеності. Всі моделі отриманні з дискурсу, записано в термінах граматичних класів, де V – дієслово “APPEAL”, N – іменник, Prn – займенник, Ving – інфінітив, Verb_{en} – дієприкметник, Ving – інгові форми, snj = сполучник, p – прийменник, D – прислівник, S – підрядне речення, непрямая мова, S1 – підрядне речення, пряма мова. Отриманні дані з вибіркової сукупності представлені в Таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість вживання моделей синтаксичної сполучуваності дієслів
“APPEAL” в регістрах дискурсу

№	Регістр дискурсу	Художній к-ть моделей у %	Політичний к-ть моделей у %	Науковий к-ть моделей у %	Газетний к-ть моделей у %	%
	Моделі					
1	VN	26.4	6.3	17.7	5.7	14.1
2	VNpN	1.5	5.1	–	6.8	3.4
3	VPrnpN	2.0	2.1	–	4.6	2.2
4	VNVinf	6.7	28.9	–	–	9.1
5	VNVing	2.0	–	–	3.4	1.4
6	VPrn	6.1	2.1	–	4.6	3.2
7	VPrnVinf	6.1	16.6	5.8	15.9	11.2
8	VNS	4.1	–	–	–	1.0
9	VNS1	7.6	–	–	2.3	2.5
10	VPrnp	1.5	0.7	–	–	0.6
11	VS	7.6	–	17.7	20.5	11.5
12	VS1	6.7	–	20.6	10.2	9.4
13	VVinf	2.5	6.5	–	–	2.3
14	VVing	0.5	–	–	–	9.1
15	VVinfVerben	1.5	–	–	–	0.4
16	VD	1.0	0.7	–	4.6	1.6
17	Vp	5.6	4.8	8.8	1.1	5.1
18	VcnjS	8.6	8.9	17.7	4.6	10.0
19	VVinfp	–	0.7	–	–	0.2
20	VpN	2.0	16.6	8.9	11.4	9.7
21	VpVing	–	–	2.9	4.6	1.9
	Загальна кількість моделей у регістрах дискурсу	394	290	68	174	926

Результати наведені в Таблиці 1 свідчать, що дієслова “APPEAL” реалізують свою семантику у різній кількості моделей синтаксичної сполучуваності. Аналіз моделей синтаксичної сполучуваності дієслів ЛСП “APPEAL” за їх кількістю у дискурсі встановив, що у всіх регістрах дискурсу виокремлюються три-чотири найбільш частотні моделі, які становлять 70% від загальної частоти реалізованих синтаксичних моделей у даному регістрі. Найбільш кількісні синтаксичні моделі становлять ядро сполучуваності дієслів “APPEAL” даного регістру. Так, у художньому стилі

найбільш частотними моделями є VN (26,4 %), VNVinif (6,7 %), VS (7,6%), VS1 (6,7 %), VcnjS (8,6%), VPrn=Vinif (12,2 %), у політичному – VNVinif (28,9%), VPrnVinif (18,7%), VpN (16,6%), у науковому – (VN 17,7 %), VS1 (20,6%), VcnjS (17,7%), VS (17,7%), у газетному – VS (20,5%), VPrn=Vinif (20,1%), VPrnN (11,4%), VS1 (10,2%). Кількість ядерних моделей в художньому дискурсі становить шість, а в політичному, газетному та науковому – сім. Це зумовлено впливом прагматики, комунікативної спрямованості текстів досліджуваних реєстрів на сполучувальні характеристики дієслів ЛСП “APPEAL”, що відображається в різному наборі ядерних моделей синтаксичної сполучуваності дієслів “APPEAL” і у вищій частотності певних моделей у дискурсах одного певного реєстру.

Найбільш вживаними моделями для всіх реєстрів дискурсу виявились VN, VPrn=Vinif, VcnjS, VPrnN, VS, VS1 та VNVinif. Це зумовлено тим фактом, що дієслова “APPEAL” позначають акт спонукання, а компонент заклику передбачає адресата, якому адресується даний заклик та пропозицію (дія/аргумент). Особливістю синтаксичної сполучуваності дієслів “APPEAL” є те, що вони можуть входити не лише в дієслівне сполучення, але і в конструкції з мікроконтекстом у вигляді прямої або непрямої мови.

Проте не всі моделі ядра є типовими для зазначених реєстрів. Типовою моделлю сполучуваності вважаємо таку модель, яка є спільною для всіх реєстрів дискурсу. Такими моделями є лише VN, VPrn=Vinif, VcnjS та VpN. Наведемо приклади вживання цих синтаксичних моделей сполучуваності дієслів “APPEAL” в різних реєстрах дискурсу, напр.:

They demand proof in advance. [13]

I urge you to support our proposal for an indefinite moratorium on commercial whaling. [12]

I have asked that we meet to legitimately discuss the reduction of armaments on both sides, particularly in strategic weapons. [12]

Аналіз лексичного складу елементів синтаксичних моделей показав, що одне й те саме дієслово “APPEAL” може виражати різну кількість актантів, наявність чи відсутність яких є індивідуальною рисою того чи іншого дієслова “APPEAL”. Однак, базовою є двоактантна схема реалізації дієслів ЛСП “APPEAL”: [V + (O)/(B)+ (P)]

де V – дієслово “APPEAL”, O/B – адресат/бенефіціант (реципієнт), P – пропозиція.

Функцію актанта “адресат”/“бенефіціант” виконують іменники та займенники на позначення істот, установ, організацій, групи людей, напр.:

I don't see under the circumstances that I am doing you any great injustice when I ask you to let me go. [9]

I asked each member of my Cabinet to postpone the effective dates of the hundreds of new regulations which have not yet been implemented. [12]

У ролі актанта “пропозиція” можуть виступати:

1) іменник конкретної чи абстрактної семантики з або без використання прийменника, наприклад:

I shall ask for a 10-percent reduction across the board in personal income tax rates for each of the next 3 years. [12]

2) інфінітив (VVinf, VNVinf, VPrnVinf). Наприклад:

I call upon all public officials to display the flag of the United States on all government buildings on that day. [12]

3) підрядні речення, вираженні прямою або непрямою мовою, наприклад:

The defendant, Frank A. Cowperwood, asks that the finding of the jury in the lower court be reversed and a new trial granted. [13]

Відповідно мінімальна кількість залежних від ядра елементів становить один актант, а максимальна – три, коли присутні всі три можливих актанти. Наведемо трьохактантну модель дієслова “APPEAL”, де присутні всі три можливі актанти:

I urge the people of the United States to cooperate in observing that week with activities that promote the importance of trade to our national well-being at home and abroad. [12], де *urge* – дієслово “APPEAL”, *the people of the United States* – адресат/бенефіціат, *to cooperate in observing that week* – пропозиція, *with activities that promote the importance of trade to our national well-being at home and abroad* – інструмент. Однак, вживання третього актанта є факультативним.

Слід зазначити, що всі актанти можуть бути поширеними і мати два або більше елементів. У наведеному вище прикладі кожний з трьох актантів є поширеним і має залежні елементи.

Результати дослідження свідчать про те, що у сфері дієслівної сполучуваності тексти чотирьох функціональних стилів мають спільні та диференціальні моделі сполучуваності. Встановлено, що моделі синтаксичної сполучуваності дієслів “APPEAL” можуть слугувати критерієм диференціації текстів різних реєстрів. Отриманні результати не вичерпують проблематики синтаксичної сполучуваності дієслів і подальші розвідки у висвітленій царині можуть сприяти виходу на рівень типологічних узагальнень при порівнянні різних стилів мовлення та визначення особливостей функціонування різних частин мови у них.

Література:

1. Апресян Ю. Д. Типы соответствия семантических и синтаксических актантов / Ю. Д. Апресян // Проблемы типологии и общей лингвистики. – СПб., 2006. – С. 15-27.

2. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Л. С. Бархударов. – М.: Высш.шк., 1966. – 200 с.

3. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения / В. В. Богданов. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1977. – 207 с.

4. Левицкий В. В. Семасиология / В. В. Левицкий. – Винница: НОВА КНБГА, 2006. – 512 с.
5. Ончуленко М. І. Ядро і периферія лексико-семантичного поля дієслів заклику / М. І. Ончуленко // Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали II Міжнародної наукової конференції (20-21 квітня 2007 року). – Чернівці: Книги XXI, 2007. – С. 250-253.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Степанова М. Д. Части речи и проблемы валентности в современном английском языке / М. Д. Степанова, Г. Хельбич. – М.: Высш. школа, 1988. – 157 с.
8. Cushman H. E. A Beginner's History of Philosophy / H. E. Cushman. – NY: Houghton Mifflin Company, 2004. – 701 p.
9. Dreiser Th. Sister Carrie [електронний ресурс] / Th. Dreiser. – Electronic Library: Treasures of World Literature. – CD-ROM, Moscow, 2000. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000. – Назва з контейнера.
10. Dreiser Th. The Financier [електронний ресурс] / Th. Dreiser. – Electronic Library: Treasures of World Literature. – CD-ROM, Moscow, 2000. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000. – Назва з контейнера.
11. Fillmore Ch. The Case for Case / Ch. Fillmore // Universals in linguistic theory / ed. by E. Bach and R. Harms. – N-Y- London-Toronto, 1968. – 136 p.
12. Reagan R. Public Papers of Ronald Reagan [Електронний ресурс] / R. Reagan // The Ronald Reagan Presidential Library. – Режим доступу до журн.: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/.htm>.
13. Westin I. Corpus of English Newspaper Editorials [Електронний ресурс] / I. Westin. – Режим доступу: <http://www.statmt.org/europarl/v5/fr-en.tgz>.